

Nádudvari Gabriella Erika

A szív és az elme egyensúlya

A német romantika pedagógiája és gyermekképe

Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó
Szeged, 2024

Szakmai lektor: Prof. Dr. Pukánszky Béla

ISBN 978-963-648-029-5 (nyomtatott)

ISBN 978-963-648-030-1 (pdf)

Kiadja:

Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged, 2024

MOTTÓ

„Solang du Selbstgeworfnes fängst, ist alles
Geschicklichkeit und läßlicher Gewinn –;
erst wenn du plötzlich Fänger wirst des Balles,
den eine ewige Mit-Spielerin
dir zuwarf, deiner Mitte, in genau
gekonntem Schwung, in einem jener Bögen
aus Gottes großem Brücken-Bau:
erst dann ist Fangen-Können ein Vermögen, –
nicht deines, einer Welt.“

Aus: *Die Gedichte 1922 bis 1926* (Muzot, 31. Januar 1922)

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó.....	9
1. Bevezetés.....	11
1.1. A kutatási probléma felvázolása.....	11
1.2. A téma kutatási előzményei és ezek legfontosabb eredményei	13
1.3. A kutatás célja, kutatási kérdések.....	19
1.4. A kutatás módszertana	20
1.5. Az értekezés főbb szerkezeti elemei, várható új tudományos eredményei. A téma aktualitása	22
2. A német romantika értékelőzményei a társadalomtörténeti és mentalitástörténeti változások tükrében.....	25
2.1. A Goethe-kor fogalmi értelmezése	25
2.2. A Goethe-kor Németországa	28
2.3. A német felvilágosodás jellemzői.....	31
2.3.1. A polgári emancipáció	33
2.3.2. Az individualizmus térnyerése	34
3. Pedagógiai válaszok a 18. század társadalomtörténeti és mentalitástörténeti kihívásaira	36
3.1. Iskolai és pedagógiai reformok.....	36
3.0.1. A felvilágosodás, mint a nép és a polgárság képzésének korszaka.....	36
3.1.2. A német pedagógiai reformmozgalom inspirációs forrása: Rousseau ..	38
3.1.3. Átmenet a filantropizmusból az újhumanizmusba	39
3.1.4. Újhumanizmus	40
3.1.4.1. Az újhumanizmus hatása a képzési rendszerre	42
3.2. A Goethe-kor szellemiségét tükröző pedagógiai elméleti gondolatok	46
3.2.1. Immanuel Kant szellemi hatása a Goethe-kor gondolkodóira.....	46
3.2.2. Az újhumanista oktatásméleti diskurzus	46
3.2.2.1. Johann Gottfried Herder (1744–1803)	47
3.2.2.2. Wilhelm von Humboldt (1767–1835).....	50
3.2.2.3. Friedrich Schiller (1759–1805).....	51
3.2.2.4. Johann Wolfgang von Goethe (1749–1832)	53

3.2.3. A klasszikus német filozófia képviselőinek pedagógiai gondolatai	57
3.2.3.1. Johann Gottlieb Fichte (1762–1814)	57
3.2.3.2. Friedrich Wilhelm Johann Schelling (1775–1854)	60
3.2.3.3. Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770–1831)	63
3.2.3.4. Johann Friedrich Herbart (1776–1841)	65
3.2.3.5. Friedrich Daniel Ernst Schleiermacher (1768–1834)	67
3.3. A német romantika pedagógiai válaszai a kor kihívásaira	74
3.3.1. A német romantika terének jellemzői	74
3.3.1.1. A német romantika filozófiai háttere	78
3.3.1.2. A német romantikus kultúra eszmekincsei	80
3.3.2. A német romantika pedagógiai gondolkodói	82
3.3.3. A német romantikus pedagógia „szíve”: a gyermek	83
3.3.3.1. A romantikus gyermekkép előtörténete az antik kortól Goethéig	85
3.3.3.2. A romantikus gyermekkép mintázatai. Az elveszett egyensúly keresése. Szöveginterpretációk	99
3.3.3.3. A romantikus gyermekkép továbbélése a történelmi reformpedagógiában	135
4. Összegzés, konklúziók	140
4.1. A német romantika pedagógiai gondolkodására vonatkozóan	140
4.2. A romantikus gyermekképre vonatkozóan	144
Utószó	149
5. Felhasznált irodalom	150
5.1. Felhasznált primer források	150
5.2. Hivatkozott szekunder források, feldolgozások	152

ELŐSZÓ

Értekezésünkben komplex képet kívánunk alkotni egy univerzális irányzat, a német romantika pedagógiai gondolkodásáról és gyermekképéről. Az olyan egyetemességre törekvő, jelentős irányzatok, amelyek a gazdaság, a társadalom, a filozófia és a művészet befolyásolásának, megváltoztatásának igényével lépnek fel, minden területen nagy hatást gyakorolnak. A romantika ilyen univerzális irányzat volt. A német romantikus kultúra terében alakult ki az ún. „reformpedagógiai eredetgondolkodás”, amelyben a gyermek már nem egy rendezett gondolatkör szisztematikus felépítése által válik nagykorú személlyé, ahogyan például a felvilágosodás tradíciós vonalához tartozó Herbartnál (1776–1841) láthatjuk.

A legtöbb korabeli, romantikus eszmét képviselő „reformpedagógus” számára a gyermek már személyiség, az ember eredeti, alkotó formája, melynek gazdagságát meg kell őrizni az oktatásban és a nevelésben, és kamatoztatni kell azt az élet művészetében, a boldogság elérése és a boldogulás érdekében. E pedagógiai kultúra alakváltó továbbélésének lehetünk tanúi, amikor a 19. és a 20. század fordulóján megjelenő életreform mozgalmak értékelőzményeit vizsgáljuk. A német humanizmus bázisán keletkező romantikus eszmekincs által áthatott pedagógiai gondolkodás egy olyan kommunikációs erőter létrejöttét tette lehetővé, amely az emberek közötti őseredeti kommunikáció újratерemtésének ígérétét hordozza magában. Ez a romantikus gondolkodásmód és az ennek hatására formálódó romantikus gyermekkép jelentős mértékben hatott a 19. és a 20. század fordulójának életformaszervező értékeire, az életreform mozgalmakra, illetve ezekhez szervesen kapcsolódóan a történelmi reformpedagógiára és az „élet” filozófiájára. Jövőképes potenciálja vitathatatlan. Az itt megjelenésre kerülő értekezésünkben, melynek alapját disszertációnk képezi, arra vállalkozunk, hogy rávilágítsunk a szív és az elme egyensúlyát kereső német romantikus pedagógiai gondolkodás ma is aktuális elemeire.